

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ความรู้พื้นฐานทางภาษาไทย

INTRODUCTION TO THAI LANGUAGE

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 3 แก้ไขปรับปรุง

ดร.สุราสีณี ปิยพสุนทร

ความรู้พื้นฐานทางภาษาไทย
INTRODUCTION TO THAI LANGUAGE

ถ่ายเอกสารแทนการใช้หนังสือ
คือการทำลายภูมิปัญญาสร้างสรรค์

ความรู้พื้นฐานทางภาษาไทย INTRODUCTION TO THAI LANGUAGE

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 3 แก้ไขปรับปรุง

ดร.สุธาสินี ปิยพสุนทรา
รองศาสตราจารย์
คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

2563

สุธาสนี ปิยพสุนทรา.

ความรู้พื้นฐานทางภาษาไทย = INTRODUCTION TO THAI LANGUAGE.

1. ภาษาไทย. 2. ภาษาศาสตร์ภาษาไทย.

PL4158

ISBN 978-616-314-635-9

ISBN (E-BOOK) 978-616-314-636-6

ลิขสิทธิ์ของรองศาสตราจารย์ ดร.สุธาสนี ปิยพสุนทรา

สงวนลิขสิทธิ์

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 3 เดือนกันยายน 2563

จำนวน 200 เล่ม ฉบับอิเล็กทรอนิกส์ (e-book) เดือนกันยายน 2563

จัดพิมพ์และจำหน่ายโดยสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ท่าพระจันทร์: อาคารธรรมศาสตร์ 60 ปี ชั้น U1 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ถนนพระจันทร์ กรุงเทพฯ 10200 โทร. 0-2223-9232

ศูนย์รังสิต: อาคารโดมบริหาร ชั้น 3 ห้อง 317 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี 12121

โทร. 0-2564-2859-60 โทรสาร 0-2564-2860

<http://www.thammasatpress.tu.ac.th>, e-mail: unipress@tu.ac.th

พิมพ์ที่โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พิมพ์ครั้งที่ 2 เดือนมกราคม 2561 จำนวน 200 เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ 3 เดือนกันยายน 2563 จำนวน 200 เล่ม

ราคาเล่มละ 150.- บาท

สารบัญ

คำนำฉบับพิมพ์ครั้งที่สาม	(6)
คำนำฉบับพิมพ์ครั้งที่สอง	(7)
คำนำฉบับพิมพ์ครั้งที่หนึ่ง	(8)
บทนำ	1
บทที่ 1 แนวคิดในการศึกษาภาษา	3
1.1 พัฒนาการของการศึกษาภาษา	3
1.2 แนวคิดทางภาษาศาสตร์	19
1.3 มโนทัศน์พื้นฐานในการศึกษาภาษาไทยตามแนวภาษาศาสตร์	31
บทที่ 2 ความรู้พื้นฐานทางภาษาไทย	37
2.1 ความหมายของคำว่า “ภาษา”	37
2.2 ธรรมชาติของภาษา	41
2.3 การแบ่งกลุ่มภาษา	44
2.4 ภาษาไทยในฐานะภาษาหนึ่งในโลก	46
บทที่ 3 ระบบเสียงภาษาไทย	61
3.1 อวัยวะในการออกเสียง	62
3.2 กลไกการเกิดเสียงพูด	69
3.3 ลักษณะสัทสัมพันธ์	77
3.4 การถ่ายทอดเสียงและสัทอักษร	81
3.5 หน่วยเสียงในภาษาไทย	87
3.6 พยางค์ในภาษาไทย	101
3.7 การแปรของเสียงในภาษาไทย	107
บทที่ 4 ระบบคำและประโยคภาษาไทย	113
4.1 คำ	113
4.2 วลี	134
4.3 ประโยค	138
บทที่ 5 ความหมายกับการใช้ในบริบทการสื่อสารและสังคม	156
5.1 ความหมายประจำรูปภาษา	156
5.2 ความหมายในบริบทการสื่อสารและสังคม	161
บทสรุป	167
รายการอ้างอิง	168
ดัชนี	181

คำนำฉบับพิมพ์ครั้งที่สาม

ตำราความรู้พื้นฐานทางภาษาไทย (Introduction to Thai Language) เล่มนี้เป็นฉบับตีพิมพ์ครั้งที่ 3 (ฉบับแก้ไขปรับปรุง) ภายหลังได้รับความสนใจจากนักศึกษาภาษาไทยทั้งระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษา ได้มีผู้ให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์และผู้เขียนเห็นพ้องว่าสมควรนำมาปรับปรุงแก้ไขให้ตำรานี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยเพิ่มเติมเนื้อหาเกี่ยวกับโครงสร้างพยางค์ การสร้างคำภาษาไทย โครงสร้างวลีในภาษาไทย ไปจนถึงการแปรของภาษาไทยในบริบทการใช้ต่าง ๆ

ตำรานี้จะบรรลุเป้าประสงค์อย่างสมบูรณ์ไปไม่ได้ หากไม่ได้รับการสนับสนุนจากคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผ่านโครงการทุนสนับสนุนการเขียนตำราคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อปีงบประมาณ 2555 และทุนสนับสนุนการตีพิมพ์และเผยแพร่ตำราจากคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปี 2559 ในฉบับตีพิมพ์ครั้งที่ 1 ต่อมาในปี 2560 ฉบับตีพิมพ์ครั้งที่ 2 ยังได้รับการสนับสนุนเผยแพร่โดยสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทั้งในรูปแบบเล่มและหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ภาพใด ๆ ที่ปรากฏในตำรานี้ จะขออ้างอิงแหล่งค้นคว้าทางวิชาการไว้ได้ภาพและรายการอ้างอิง ส่วนภาพที่ไม่ได้ระบุการอ้างอิง ผู้เขียนขอขอบคุณคุณอ้อม บุญคำ (Graphic Art-work) ที่ช่วยเป็นผู้วาดภาพให้ตำราเล่มนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผู้เขียนขอโน้มรำลึกในพระคุณของครูบาอาจารย์ และขอบคุณในน้ำใจของลูกศิษย์ที่เป็นดั่งมิตรทางวิชาการ แลกเปลี่ยนและสอบถามอย่างใคร่รู้ กระทั่งเกิดเป็นแนวทางในการพัฒนาต่อยอดความคิดให้กับตำราเล่มนี้ ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่าความรู้พื้นฐานทางภาษาไทย ฉบับตีพิมพ์ครั้งที่ 3 ที่ท่านถืออยู่ในมือนี้จะยังประโยชน์อันสมบูรณ์ยิ่งขึ้นแก่ผู้สนใจ

สุธาสินี ปิยพสุนทรา

สิงหาคม 2562

คำนำฉบับพิมพ์ครั้งที่สอง

ตำราความรู้พื้นฐานทางภาษาไทย (Introduction to Thai Language) เล่มนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากโครงการทุนสนับสนุนการเขียนตำราคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีงบประมาณ 2555 โดยในการจัดพิมพ์ครั้งแรกนั้นเขียนขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการเรียนการสอนวิชา ท.201 ความรู้พื้นฐานทางภาษาไทย เพื่อผลิตตำราที่มีเนื้อหาครอบคลุมเป็นลำดับตรงกันหรือใกล้เคียงกับลำดับเนื้อหาที่จำเป็นต้องกล่าวถึงในชั้นเรียนและความสอดคล้องกับเนื้อหาวิชาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

ตลอดระยะเวลาการใช้ตำราที่ผ่านมา นอกจากผู้เรียนวิชาความรู้พื้นฐานทางภาษาไทยในหลักสูตรปริญญาตรีจะได้ใช้ประโยชน์แล้ว ผู้เรียนในหลักสูตรปริญญาโทสาขาวิชาภาษาไทยที่เป็นลูกศิษย์ของผู้เขียนก็นำตำรามาใช้ในการอ่านทบทวนความรู้ และนำประเด็นต่าง ๆ ในตำรามาแลกเปลี่ยนกับผู้เขียนอยู่เนือง ๆ ข้อคิดเห็นจากผู้ใช้ตำราเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการพัฒนาปรับปรุงแนวการอธิบายเรื่องระบบคำภาษาไทยให้กระจ่างและเข้าใจง่ายขึ้น ทั้งแก้ไขคำอธิบายในส่วนของระบบเสียงภาษาไทยให้มีความแม่นยำขึ้นด้วย

ผู้เขียนเล็งเห็นว่าการปรับปรุงตำราความรู้พื้นฐานทางภาษาไทยเล่มนี้น่าจะเป็นโอกาสอันดีที่จะสร้างช่องทางการทบทวนความรู้ที่จำเป็นสำหรับให้ผู้เรียนได้ใช้ในการศึกษาวิชาอื่น ๆ ทั้งในหลักสูตรปริญญาตรีและหลักสูตรปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทยและสาขาที่เกี่ยวข้องได้ต่อไป

สุธาสินี ปิยพสุนตรา

กันยายน 2560

คำนำฉบับพิมพ์ครั้งแรก

ตำราความรู้พื้นฐานทางภาษาไทย (Introduction to Thai Language) เล่มนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากโครงการทุนสนับสนุนการเขียนตำราคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เขียนขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการเรียนการสอนวิชา ท.201 ความรู้พื้นฐานทางภาษาไทย

ที่ผ่านมาผู้เขียนในฐานะผู้สอนวิชา ท.201 ความรู้พื้นฐานทางภาษาไทย ยังประสบปัญหาในการแนะนำเอกสารตำราให้แก่ผู้เรียน กล่าวคือ เอกสารทางวิชาการหรือตำราที่มีเนื้อหาครอบคลุมเป็นลำดับตรงกันหรือใกล้เคียงกับลำดับเนื้อหาที่จำเป็นต้องกล่าวถึงในชั้นเรียนหาได้ยาก ทำให้ผู้สอนต้องแนะนำตำราแก่ผู้เรียนเป็นจำนวนมาก แต่ละเล่มมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องเพียงบางหัวข้อ กระทั่งพบปัญหาจากคำบอกกล่าวของผู้เรียนว่าผู้เรียนมีอุปสรรคในการคัดเลือกข้อมูลและสังเคราะห์ความรู้จากตำราเหล่านั้น ประกอบกับเนื้อหาในบางหัวข้อมีจำนวนตำราอยู่น้อยในห้องสมุด ทำให้ผู้เรียนเกิดความไม่สะดวกคล่องตัวในการค้นคว้าก่อนเข้าชั้นเรียน หรือทบทวนบทเรียน ผู้เขียนจึงประสงค์จะเรียบเรียงตำราเล่มนี้ให้เป็นตำราที่มีความสอดคล้องกับเนื้อหาวิชาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

ความรู้พื้นฐานทางภาษาไทยเล่มนี้ได้ปูพื้นฐานเรื่องความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับภาษา ธรรมชาติของภาษา แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาภาษาทั้งที่เป็นการศึกษาโดยทั่วไปและเป็นแนวคิดที่มีที่มาจากแนวคิดทางภาษาศาสตร์ จากนั้นได้นำผู้อ่านมาสู่มนต์ทัศน์พื้นฐานทางระบบเสียงอันเป็นไปเพื่อตอบสนองเนื้อหาที่กำหนดไว้ในคำอธิบายรายวิชา หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย (หลักสูตรปรับปรุง ปี พ.ศ. 2552) อันเป็นพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนได้ใช้ในการศึกษาวิชาอื่นๆ ในหลักสูตรต่อไปได้ด้วย

ตำราเล่มนี้ได้รับทุนสนับสนุนการเขียนตำราจากคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้เขียนขอขอบคุณอาจารย์ ดร.สิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์ ศิษย์รัก และอาจารย์นิติพงศ์ พิเชฐพันธ์ ภัลยาณมิตรที่อาสาช่วยตรวจทานต้นฉบับและให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ยิ่ง หวังว่าผู้ใช้ตำราเล่มนี้จะได้รับประโยชน์จากตำราไม่มากนักน้อย ความดีอันเกิดจากตำรานี้ขอมอบเป็นการบูชาคุณบุพการีและครูบาอาจารย์ อันิสงสิดๆ อันจะพึงมีขออุทิศแด่พันโท สุขุม สิทธิเกษร บิดาผู้ล่วงลับของผู้เขียนด้วย

สุธาสินี ปิยพสุนทรา

สิงหาคม 2559

บทนำ

การศึกษาที่อยู่ในขอบข่ายของวิชาความรู้พื้นฐานทางภาษาไทยนี้จะกล่าวถึงในเรื่อง การสื่อสารโดยวิธีการใช้คำพูด หรือเรียกว่า การสื่อสารโดยวัจนะ กล่าวคือเป็นการสื่อสารโดยอาศัย เสียงที่เปล่งออกมามีความหมายตามที่ตกลงร่วมกันในแต่ละสังคม การสื่อสารด้วยถ้อยคำอาศัยทักษะ การฟัง พูด อ่าน เขียน โดยจะมีคำเป็นตัวสื่อความหมาย เมื่อมีหลายๆ คำมาเรียงต่อกันอย่างมีความสัมพันธ์ก็เรียกว่าประโยค และเมื่อประโยคมาเรียงร้อยต่อกันเข้าอย่างมีความสัมพันธ์ก็เรียก สัมพันธสารเป็นชื่อเรียกหน่วยทางวัจนะภาษาที่ใหญ่ขึ้นไปเป็นลำดับ

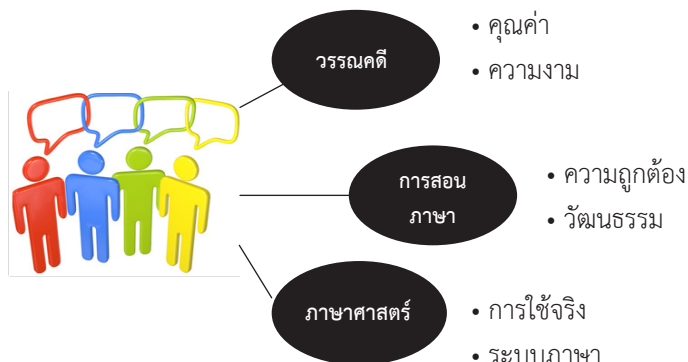
ความสนใจของมนุษย์ที่มีต่อการศึกษาภาษามีมาเนิ่นนานแล้ว แต่ละยุคสมัยก็มีจุดเน้น แตกต่างกันดังจะได้กล่าวไว้ในบทที่ 1 แนวคิดในการศึกษาภาษาที่ต่างกันอย่างนี้มีความงอกงามมา แล้วร่วมสองพันปี ผู้เขียนจะกล่าวถึงการค้นพบหลักฐานชิ้นสำคัญทางซีกโลกตะวันออก คือ ตำรา ไวยากรณ์สันสกฤตในราว 400-500 ปีก่อนคริสตกาล ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการที่ผู้เป็นปราชญ์ในสมัยนั้น ศึกษาคัมภีร์พระเวททำให้ภาษาในพระคัมภีร์ได้รับความสนใจ ส่วนทางด้านซีกโลกตะวันตกนั้น การศึกษาภาษาที่เริ่มจากกลุ่มนักปรัชญาเช่นกัน การศึกษาจะเฉพาะเจาะจงไปที่ภาษาเขียนซึ่งได้รับการยกย่องว่าดีงามและเป็นแบบแผน อาทิ ภาษาในวรรณคดี

การศึกษาภาษาในวรรณคดีในปัจจุบันยังคงมีแนวคิดหลักมาจากการที่วรรณคดีเป็น งานเขียนที่ได้รับการยกย่องกันว่าดี และมีคุณค่าทางวรรณศิลป์ สามารถทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ สะเทือนใจ มีความคิดเป็นแบบแผน ใช้ภาษาที่ไพเราะ สามารถยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นได้จึง เหมาะแก่การให้กุลบุตรกุลธิดาได้เรียนรู้ จะเห็นว่าแนวคิดเหล่านี้เป็นแนวคิดเชิงประเมินค่าทั้งสิ้น การศึกษาภาษาในวรรณคดีจึงยังคงสะท้อนแนวคิดการศึกษาภาษาในยุคเริ่มต้นว่าเน้นศึกษาภาษา เพราะเล็งเห็นในคุณค่าและความงาม

แนวคิดดังกล่าวแผ่ขยายมาสู่วงการสอนภาษาด้วย กล่าวคือ ผู้สอนต้องเน้นให้ผู้เรียน ยึดมั่นในความถูกต้องตามหลักเกณฑ์และระเบียบปฏิบัติอันเป็นที่ยอมรับในสังคมอย่างภาษาใน วรรณคดีหรือคัมภีร์ทางศาสนา ภาษาจึงถูกมองเป็นเครื่องมือสื่อสารอันวัฒนธรรมอันดีงาม

อย่างไรก็ดี ความสนใจใคร่รู้ในภาษายังไม่หยุดเพียงเท่านั้น เมื่อผู้ที่ศึกษาภาษากลุ่มหนึ่ง เล็งเห็นว่า ภาษามีได้เป็นสิ่งที่อยู่ในครอบครองของชนชั้นผู้นำเท่านั้น สามัญชนทั่วไปคือผู้ใช้ภาษา จริงและทำให้ภาษามีการแปรและเปลี่ยนแปลงไปในรูปแบบต่าง ๆ การศึกษาภาษาจึงไม่จำกัด การศึกษาเพียงภาษาที่ถูกต้องตามแบบแผนเท่านั้น แต่ได้ให้ความสำคัญภาษาที่ใช้จริงในชีวิตประจำวัน ด้วย เป้าหมายของการศึกษาภาษาจึงไม่เพียงการหาคำตอบว่าถูกผิดอีกต่อไป แต่เน้นไปที่การค้นหา ความจริงที่ซ่อนอยู่ในภาษาหรือระบบภาษามากกว่า

แนวคิดในการศึกษาภาษาทั้ง 3 แบบนี้ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน ดังสามารถจำลอง ภาพแสดงแนวคิดในการศึกษาภาษาได้ดังนี้

การศึกษาเรื่องการสื่อสารของมนุษย์นั้นผู้เขียนขอสรุปว่าสามารถแบ่งได้เป็น 3 แนวทาง ดังภาพข้างต้น กล่าวคือ การศึกษาความงดงามของภาษาในด้านที่เป็นศิลปะ และศิลปะนั้นสะท้อน ความคิดของผู้คนและสังคมอย่างไร เราพบแนวคิดทำนองนี้ในการศึกษาวรรณคดี ความงดงามของ วรรณกรรม และคุณค่าของวรรณกรรมในฐานะเครื่องมือสื่อสารสังคม ส่วนการศึกษาภาษาในเชิงการใช้ ผู้ศึกษาจะพยายามเข้าใจระเบียบวิธีการใช้ภาษาของเจ้าของภาษาเป็นแม่แบบเพื่อให้รู้ว่าใช้อย่างไร จึงจะถูกต้อง สื่อสารได้สัมฤทธิ์ผล แนวคิดนี้พบได้ในการศึกษาทักษะทางภาษา ส่วนการมองภาษา เป็นวัตถุศึกษาตามแนวทางแบบวิทยาศาสตร์ มองภาษาตามที่เป็นจริง ไม่มีการกำหนดกฎเกณฑ์ หรือประเมินค่าถูกผิด หวังศึกษาภาษาเพื่อให้เห็นความเป็นจริงเกี่ยวกับภาษา แนวคิดนี้พบได้ในการ ศึกษาแบบภาษาศาสตร์

ต่อไปนี้ ผู้เขียนจะกล่าวถึงความรู้พื้นฐานทางภาษาไทย ทั้งในเรื่องแนวคิดในการศึกษา ภาษาตามแนวคิดในการศึกษาภาษาแบบภาษาศาสตร์ สัทศาสตร์ และระบบคำและประโยค โดยละเอียดต่อไป

บทที่

1

แนวคิดในการศึกษาภาษา

ในบทนี้จะกล่าวถึงเรื่องพัฒนาการของการศึกษาภาษา ทั้งทางซีกโลกตะวันออก และทางซีกโลกตะวันตก เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ และเปรียบเทียบความเหมือนหรือความแตกต่างของพัฒนาการแนวคิดด้านการศึกษาภาษาของไทย ก่อนที่จะกล่าวถึงแนวคิดทางภาษาศาสตร์ ทั้งในแง่ของความเป็นศาสตร์เอกเทศ และการที่สามารถนำไปศึกษาร่วมกับศาสตร์อื่นได้ และสุดท้ายจะขอกล่าวถึงประวัติและผลงานของนักภาษาศาสตร์ภาษาไทยที่สำคัญบางท่านโดยสังเขป

1.1 พัฒนาการของการศึกษาภาษา

1.1.1 การศึกษาภาษาทางซีกโลกตะวันออก

ราม นาถ ศรมา (Rama Nath Sharma, 2002, p.2-4) กล่าวถึงตำราไวยากรณ์ (vyakarana) เล่มหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นในราว 400-500 ปีก่อนคริสตกาล เขียนโดยนักไวยากรณ์อินเดียชื่อ ปาณินิ (Panini) ตำราไวยากรณ์สันสกฤตเล่มนั้นชื่อว่า อัษฎาธยายี (Aṣṭādhyāyī)

อักษฺรยาโย หมายถึง “คัมภีร์ 8 บท” เขียนโดยวิธีการวรรณนา กล่าวคือ เขียนจากการวิเคราะห์ภาษาและสร้างความกระจ่างในธรรมชาติของภาษาโดยละเอียด โดยอาศัยการอธิบายเป็นกฎหรือสูตร เรียกว่า Sutra และถือกันว่าเป็นไวยากรณ์วรรณนาที่มีความสมบูรณ์ที่สุดเล่มแรกของโลกแห่งการศึกษาภาษา

ปาดินศึกษาภาษาโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการศาสนา ด้วยเหตุที่ว่าความเป็นมาแต่เดิมนั้นภาษาสันสกฤตมีวิวัฒนาการมาจากภาษาชนเผ่าอารยันหรืออินโดยูโรเปียน (Indo-European) ชาวอารยันกลุ่มหนึ่งได้รุกเข้าไปในแถบกลุ่มแม่น้ำสินธุ และเกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมและภาษากับชนพื้นเมือง คือ ดรวิเดียน (Dravidian) ทำให้ภาษาพระเวทยุคโบราณที่ชาวอารยันนำเข้ามาสู่อินเดียนั้นมีภาษาถิ่นปนเข้ามามาก หากไม่เขียนไวยากรณ์ที่เป็นระเบียบแบบแผนไว้ ภาษาสันสกฤตแบบพระเวทที่เคยใช้มาตั้งแต่ยุคพระเวทจะคลุกกับภาษาท้องถิ่นต่างๆ ทำให้การประกอบพิธีกรรมไม่มีความศักดิ์สิทธิ์ ปาดินจึงศึกษาภาษาที่ปรากฏในคัมภีร์พระเวทและเรียกภาษาที่เขียนบรรยายคัมภีร์พระเวทว่า สันสกฤต ความหมายของคำว่า สันสกฤต คือ “ภาษาที่กลั่นกรองแล้ว” ซึ่งเป็นภาษาของชนชั้นพราหมณ์ ตรงข้ามกับภาษาพูดของชาวบ้านทั่วไปที่เรียกว่าปรากฤต นั่นเอง

ราตรี ัณวารช (2541) กล่าวถึงไวยากรณ์ของปาดินิว่าเป็นที่ยอมรับในแง่ของความละเอียดซับซ้อน ในเรื่องของความคงที่และความกระชับ (consistency and economy) อาทิ กฎมีการจัดลำดับตามความสัมพันธ์ของกฎ กล่าวคือ กฎหลังจะใช้ได้ก็ต่อเมื่อผ่านกฎหน้ามาก่อน ทำให้ไม่เปลืองกฎหรือสร้างกฎซ้อนกัน นอกจากนี้แนวคิดที่มองภาษามีโครงสร้างกล่าวคือมีหน่วยเสียง (phoneme) รวมกันเป็นหน่วยคำ (morpheme) ยังปรากฏในงานของปาดินิก่อนที่ทางตะวันตกจะใช้แนวคิดนี้เสียอีก

ราม นาถ ศรมา (2002, p.4-10) ชี้ให้เห็นว่าไวยากรณ์สันสกฤตของปาดินิอธิบายโดยใช้หน่วยคำเป็นพื้นฐาน มีกฎการสร้างคำเป็นข้อความสั้นๆ เรียกว่า สูตร (Sutra) 4,000 กฎและรายการรากคำพื้นฐาน (roots) รากศัพท์และวิภัติปัจจัย ผ่าน 30 กระบวนการแปลงรูปทางไวยากรณ์ (derivation) เกิดเป็นประโยคลักษณะต่างๆ นับเป็นการวิเคราะห์ภาษาในแนวเดียวกันกับที่นักภาษาศาสตร์สมัยใหม่วิเคราะห์หน่วยคำ

วิโรจน์ อรุณมานะกุล (2555) กล่าวว่านักภาษาศาสตร์ปัจจุบันยอมรับกันว่าไวยากรณ์ของปาดินิเป็นไวยากรณ์เพิ่มพูน (Generative grammar) ที่มีความสมบูรณ์ที่สุดและเป็นพื้นฐานในการพัฒนาความคิดต่างๆ ของไวยากรณ์ปัจจุบัน จิรภัทร แก้วกู่ (2555) ยังมองว่าอักษฺรยาโยนับเป็นตำราไวยากรณ์ที่เป็นผลงานยิ่งใหญ่ที่สุดของมนุษยชาติ ไม่มีไวยากรณ์เล่มใดในโลกเสมอเหมือน

เป็นที่น่าสังเกตว่าแนววิธีการพจนานาภาษาอย่างเป็นระบบนี้ ไม่ปรากฏในตำราไวยากรณ์ทางฝั่งยุโรปที่เจริญขึ้นในยุคต่อมา จนกระทั่งปลายศตวรรษที่ 18 เซอร์ วิลเลียม โจนส์ (Sir William Jones, 1764-1794 อ้างถึงใน จิรภัทร แก้วกู๋, 2555) ได้เข้าไปทำงานด้านกฎหมายให้แก่บริษัทอินเดียตะวันออก ณ ประเทศอินเดีย และพบตำราอักษฎาจารย์ จากการค้นพบดังกล่าวทำให้เขาได้เสนอการเปรียบเทียบระหว่างภาษาสันสกฤตกับละติน กรีกและภาษากลุ่มเยอรมัน โดยพบว่า “... The Sanskrit language, whatever be its antiquity, is of a wonderful structure; more perfect than the Greek, more copious than the Latin and excisitely refined than either, ...” (Phinit-Aksorn, 1876, p.24 อ้างถึงใน จิรภัทร แก้วกู๋, 2555) ข้อเสนอดังกล่าวนี้ได้ปรากฏแก่ที่ประชุม Royal Asiatic Society ในกัลกัตตา ประเทศอินเดีย และกลายมาเป็นวิธีการศึกษาภาษาศาสตร์เปรียบเทียบเชิงประวัติในเวลาต่อมา และยังเป็นแนวคิดต้นเค้าของการศึกษาภาษาศาสตร์ในยุคปัจจุบัน

1.1.2 การศึกษาภาษาทางซีกโลกตะวันตก

เป็นที่ทราบกันดีอยู่ว่ารากฐานของอารยธรรมตะวันตกกำเนิดขึ้นมาจากอารยธรรมกรีกโรมัน และได้รับการถ่ายทอดผ่านวรรณคดีที่เรียกได้ว่าเป็นมหากาพย์

มาร์ติน แอล เวสต์ (2003) กล่าวว่าอารยธรรมกรีกเรื่องอำนาจมาก่อนโรมัน เรื่องราวต่างๆ ได้รับการผูกร้อยและถ่ายทอดไว้ในมหากาพย์อีเลียด (Iliad) และโอดิสซีย์ (Odyssey) ซึ่งคาดว่าประพันธ์ขึ้นในราว 800 ปีก่อนคริสตกาล มหากาพย์นี้สะท้อนให้เห็นว่าซีกโลกตะวันตกมีความเจริญด้านภาษามาเนิ่นนานเพียงไร มหากาพย์อีเลียดและโอดิสซีย์นับเป็นวรรณคดีที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาภาษาและวรรณคดีในยุโรปในยุคต่อมา

วิโรจน์ อรุณมานะกุล (2555) กล่าวถึงพัฒนาการของแนวคิดในการศึกษาภาษาทางยุโรปตั้งแต่ 400-500 ปีก่อนคริสตกาลมาจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 19 อันแสดงถึงเส้นทางความเปลี่ยนแปลงจากแนวคิดไวยากรณ์ดั้งเดิมมาเป็นแนวภาษาศาสตร์ไว้อย่างเป็นลำดับดังสรุปสาระสำคัญมากล่าวต่อไปนี้

ด้วยเหตุที่ชาวกรีกนับถือเทพเจ้า แต่เทพเจ้ากรีกนั้นไม่สามารถบังคับให้มนุษย์ทำสิ่งต่างๆ โดยไม่เต็มใจได้ ชาวกรีกจึงมีเจตจำนงเสรี (free will) ทำให้ชาวกรีกมีคุณลักษณะพิเศษคือการรู้จักตั้งคำถามกับสิ่งต่างๆ ที่พบเห็นอยู่รอบตัว นักปรัชญากรีกจึงมักตั้งคำถามว่า ภาษาคืออะไร ภาษาต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์หรือไม่ คำกับความหมายมีความเกี่ยวข้องกันอย่างไร เหล่านี้เป็นที่มาของแนวคิดแบบไวยากรณ์ดั้งเดิม (Traditional Grammar)

ในช่วง 400-500 ปีก่อนคริสตกาลนักปรัชญาที่ศึกษาภาษาและทรงอิทธิพลในยุคนี้ได้แก่ โซเครตีส (Socrates) เพลโต (Plato) และอริสโตเติล (Aristotle) เพลโตแบ่งคำเป็นสองชนิด คือ ผู้กระทำซึ่งก็คือนามที่เราเข้าใจกัน และคุณสมบัติซึ่งก็ใกล้เคียงกับกริยา เขาทำให้เห็นความต่างระหว่างประธาน (subject) และภาคแสดง (predicate) โดยให้นามคือคำที่ทำหน้าที่เป็นประธานของภาคแสดงได้ และกริยาคือคำที่แสดงการกระทำหรือคุณสมบัติ ต่อมาอริสโตเติลเพิ่มชนิดที่สาม คือ คำเชื่อมหรือสันธานเข้าไปอีกหมวดหนึ่ง

ต่อมา 315 ปีก่อนคริสตกาลนักปรัชญากลุ่มสโตอิก (Stoics) ให้คำอธิบายเรื่องชนิดของคำละเอียดขึ้นกว่าเดิม กล่าวคือ คำแบ่งได้เป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ คำนามสามัญ คำนามวิสามัญ คำกริยา คำเชื่อม และคำนำหน้านาม (article) หลังจากนั้น ในช่วงเวลา 100 ปีก่อนคริสตกาล ไดโอนิซุส แทรกซ์ (Dionysius Thrax) มองว่าไวยากรณ์เป็นความรู้สำหรับใช้ในการเขียนงานวรรณกรรม บทกวี เขาอธิบายภาษาของนักเขียนแต่ก่อนเพื่อรักษารากภาษากรีกไม่ให้เสื่อมลง ภาษาในวรรณคดีกรีกคือภาษาที่ควรค่าแก่การศึกษา เป็นภาษาที่บริสุทธิ์ แบ่งคำเป็น 8 ชนิด นาม สรรพนาม กริยา วิเศษณ์ สันธาน บุพบท คำนำหน้านาม (articles) คำกริยาสมบุรณ์ (participles)

ในด้านของอารยธรรมโรมัน อาณาจักรโรมันถือได้ว่าเจริญขึ้นมาเมื่ออาณาจักรกรีกสิ้นสุดลงเนื่องจากพ่ายแพ้สงครามในราวร้อยปีก่อนคริสตกาล อย่างไรก็ตามอารยธรรมกรีกที่สั่งสมมานานยังมีอิทธิพลอย่างสูงต่อชนชั้นสูงชาวโรมัน คนเหล่านี้เรียนพูดและเขียนภาษากรีกให้ได้คล่องเหมือนกับภาษาละติน เป็นผลให้ไวยากรณ์ละตินได้รับอิทธิพลจากไวยากรณ์กรีกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

วารโร (Varro) นักไวยากรณ์ชาวโรมันเขียนหนังสือชื่อ *De Lingua Latina* มี 25 เล่ม แบ่งเป็น 3 ตอน หนังสือเล่มนี้มีวิธีการแบ่งหมวดหนังสือไวยากรณ์ในแบบเดียวกันกับที่ Dionysius Thrax ได้ทำไว้เมื่อครั้งเขียนไวยากรณ์กรีก เนื้อหาทั้งสามตอนนี้ได้แก่ ตอนแรก ว่าด้วยศิลปะแห่งการพูดที่ถูกต้องซึ่งนับเป็นส่วนหนึ่งของไวยากรณ์ การอ่านเข้าใจบทกวี ตัวอักษรและพยางค์ ตอนที่สอง เป็นเรื่องของกรณจําแนกหมวดคำคล้ายกับการศึกษาวิทยาหน่วยคำในขอบข่ายของภาษาศาสตร์ และตอนที่สาม เป็นเรื่องของวจนลีลาว่ามีทั้งวจนลีลาที่ดีและไม่ดี

ต่อมาได้มีหลักฐานปรากฏว่ามีไวยากรณ์ของโดนาตัส (Donatus) และพริสเซียน (Priscian) ที่มีลักษณะเป็นการกำหนดกฎเกณฑ์ให้ภาษา (Prescriptive) มากกว่าการพรรณนา (Descriptive) และการศึกษาภาษาในสมัยนี้ก็ยังคงยึดขอบเขตเฉพาะการศึกษาตัวอักษรจากจารึกและคัมภีร์ต่างๆ

แม้การที่โรมันครอบครองอาณาจักรกรีกจะทำให้โรมันรับเอาวัฒนธรรมกรีกจนแทบจะมีมุมมองอย่างเดียวกับนักปรัชญากรีก คือ ภาษาที่ควรค่าแก่การศึกษาคือภาษาในวรรณคดี แต่ก็พบว่ามือนักคิดโรมันบางส่วน ยังคงคิดว่าควรศึกษาภาษาที่ใช้พูดกันจริงๆ ด้วย

ในยุคกลางของยุโรปราวศตวรรษที่ 5-15 ภาษาละตินยังคงใช้สอนกันในฐานะเป็น ภาษาเขียน ภาษาสากลของนักการทูต และภาษาของผู้มีการศึกษา

ก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 16 มีการสอนภาษาละตินในโรงเรียน ในช่วงเวลาดังกล่าวนั้น ก็ได้มีไวยากรณ์อังกฤษเกิดขึ้นมาแล้ว แต่จุดประสงค์เพื่อให้นักเรียนเรียนภาษาละตินได้ง่ายเท่านั้น จนกระทั่งคริสต์ศตวรรษที่ 18 ชาวชนบทหลังไหลเข้ามาอยู่ในเมืองหลวงมากมาย จนเกิดความเกรง กลัวกันว่าภาษาอังกฤษมาตรฐานจะเปลี่ยนไป นักไวยากรณ์จึงพยายามขัดเกลากฎภาษาถิ่นขนาดใหญ่ เหตุการณ์ดังกล่าวสะท้อนมุมมองเรื่องความกลัวว่าภาษาวิบัติ ซึ่งก็เป็นแนวคิดสำคัญในแบบไวยากรณ์ แนวเดิมหรือไวยากรณ์ดั้งเดิม (Traditional Grammar)

ไวยากรณ์ดั้งเดิมมีข้อด้อยที่นักวิจารณ์กล่าวคือความที่ไวยากรณ์อังกฤษแนวเดิมมี จุดมุ่งหมายเพื่อให้เข้าใจวรรณคดีหรือภาษาละตินเท่านั้นจึงไม่สามารถเรียกว่าไวยากรณ์นั้นได้ บรรยายภาษาตามที่เป็นจริง อีกทั้งไวยากรณ์อังกฤษในสมัยนั้นยังยึดไวยากรณ์กรีก-ละตินเป็น แนวอธิบาย ทำให้มีลักษณะหลายประการไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงอีกด้วย นอกจากนี้การมอง ว่าภาษาพูดมีความสำคัญไม่เท่าภาษาเขียน คำอธิบายที่ไม่เป็นระบบ ไม่รัดกุมพอ ตัวอย่างเช่น เรื่อง การผันกริยา กล่าวคือ การผันกริยาสำหรับประธานทั่วไปไม่ต้องเติมเสียงใดๆ ลงไปท้ายพยางค์ เช่น กริยา *see* เมื่อผันกับประธานเอกพจน์บุรุษที่ 1 เป็น *I see* แต่เมื่อประธานเป็นเอกพจน์บุรุษที่สาม จะต้องเติม *[s]* ลงไปเป็น *He sees* คำอธิบายของไวยากรณ์ในยุคนี้ ถือให้เป็น “ข้อยกเว้น” การที่กฎต่างๆ ในภาษาต้องมีข้อยกเว้นก็ทำให้อาจกล่าวได้ว่าคำอธิบายนี้เป็นคำอธิบายที่ไม่รัดกุม เพียงพอ เหล่านี้เป็นข้อที่นักวิจารณ์อย่างมากในสมัยต่อมา

ไวยากรณ์ดั้งเดิมหรือไวยากรณ์แนวเดิม (Traditional Grammar) คือ แนวทางการ ศึกษาและอธิบายภาษาแบบดั้งเดิมของมนุษย์แต่ละชาติแต่ละภาษา โดยยึดภาษาที่มีแบบแผนและ มีลักษณะสมบูรณ์ ภาษาเขียนโดยเฉพาะภาษาในวรรณกรรมชั้นสูงนับเป็นแม่แบบให้นักภาษาสร้าง กฎเกณฑ์เพื่อให้ผู้ใช้ภาษาใช้เป็นหลักในการใช้ หรือให้ครูใช้ในการสอนภาษา กล่าวได้ว่าต้นแบบของ ไวยากรณ์ดั้งเดิมคือไวยากรณ์ที่นักปราชญ์กรีกละติน ในช่วง 400-500 ปีก่อนคริสตกาลนั้นมุ่งสนใจ ศึกษาภาษาในแง่การจำแนกชนิดของคำ ที่มาของคำ เสียง และไวยากรณ์ สำหรับไวยากรณ์อังกฤษ แนวดั้งเดิมก็พัฒนามาจากไวยากรณ์กรีกละติน¹

¹ ราตรี อินวราช (2541) ได้กล่าวว่าไวยากรณ์ไทยแนวเดิมสำหรับภาษาไทย ดำรงฉบับที่เป็นที่นิยมใช้อ้างอิงมาจน ทุกวันนี้ได้แก่ **หลักภาษาไทย** ของพระยาอุปกิตศิลปสาร ไวยากรณ์ฉบับนี้พัฒนามาจาก “สยามไวยากรณ์” ของกระทรวง ธรรมการ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว 4 เล่ม คือ อักษรวิธี วชิวิภาค วากยสัมพันธ์ อันลักษณ์ ชื่อ “หลักภาษาไทย” เป็นชื่อใช้เมื่อมีการรวมพิมพ์ 4 เล่มเป็นรูปเล่มใหม่ในสมัยหลัง พระยาอุปกิตศิลปสารแจ้งไว้ในคำนำว่า มีแนวทางในการอธิบายโดยใช้แนวทางของไวยากรณ์บาลี สันสกฤต และไวยากรณ์ภาษาอังกฤษ โดยยังคงแบ่งส่วนอธิบาย ตามเนื้อหาหลักจาก 4 เล่มเดิม คือ อักษรวิธี วชิวิภาค วากยสัมพันธ์ อันลักษณ์ ดังจะกล่าวไว้ในส่วนของหัวข้อ 1.1.3 การศึกษาภาษาของไทย ต่อไป

ภาพรวมของพัฒนาการแนวคิดในเรื่องการศึกษาภาษาทางซีกโลกตะวันตก ก่อนที่จะมีแนวคิดทางภาษาศาสตร์เกิดขึ้นมานั้น มาถึงปลายทางในคริสต์ศตวรรษที่ 19

นักภาษาในคริสต์ศตวรรษที่ 19 มีทัศนะอันกว้างไกลขึ้นโดยขยายไปศึกษาภาษาพูด ด้วยวิธีนำเอาวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาใช้ ไม่ว่าจะเป็นเซอร์วิลเลียม โจนส์ (Sir William Jones, 1746-1794)² หรือแฟร์ดิน็องด์ เดอ โซซูร์ (Ferdinand de Saussure, 1857-1913)

แนวคิดของบุคคลสำคัญที่จะกล่าวถึงในที่นี้ เป็นบุคคลที่มีคุณูปการต่อวงการภาษาศาสตร์ และได้รับการยกย่องเป็นบิดาแห่งภาษาศาสตร์สมัยใหม่ นั่นคือ แฟร์ดิน็องด์ เดอ โซซูร์

โรบินส์ (Robins, R.H., 1979, p.201) กล่าวถึงประวัติของแฟร์ดิน็องด์ เดอ โซซูร์ ไว้ว่า โซซูร์เป็นชาวสวิส เกิดที่เมืองเจนีวา³ ศึกษาที่ University of Geneva และที่ University of Leipzig ตามลำดับ ภายหลังสำเร็จการศึกษาเขาได้งานสอนที่ปารีสในปี ค.ศ. 1880 และกลับมาสอนที่เจนีวาอีกครั้งใน ค.ศ. 1891 และอยู่ที่เจนีวาจนเสียชีวิตใน ค.ศ. 1913

จากประวัติดังกล่าว ส่วนหนึ่งกล่าวถึงความเห็นของโซซูร์ที่ว่าการศึกษาภาษาในลักษณะที่เน้นการศึกษาเรื่องประวัติความเป็นมาของคำและวิวัฒนาการของภาษาในแบบเดิมนั้นไม่สามารถทำให้เราเข้าใจธรรมชาติที่แท้จริงของภาษาได้ เราไม่สามารถเข้าใจสังคมหากเราไม่เข้าใจองค์ประกอบและความสัมพันธ์ของหน่วยต่างๆ ในสังคม และไม่เข้าใจความหมายที่แฝงอยู่

ในประเด็นนี้ วิโรจน์ อรุณมานะกุล (2555) ได้ให้ตัวอย่างเปรียบเทียบกับการแข่งขันกีฬาฟุตบอล เราอาจจะอธิบายการแข่งขันฟุตบอลได้อย่างถูกต้องว่า เกิดอะไรขึ้นบ้างในเชิงของการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้น แต่ถ้าเราไม่เข้าใจองค์ประกอบและความสัมพันธ์ของหน่วยต่างๆ เราก็จะไม่เข้าใจความหมายที่แฝงอยู่กับการเคลื่อนไหวที่เห็นนั้น เหมือนกับเป็นมนุษย์ต่างดาวนั่งดูการแข่งขันฟุตบอล นักภาษาศาสตร์จึงไม่ควรพองใจกับการศึกษาเพียงลำดับ (sequence) ของเสียงที่เกิดในภาษานั้นๆ เท่านั้น แต่ควรสนใจความหมายที่แฝงมากับเสียงเหล่านั้นซึ่งเป็นไปตามข้อกำหนดของแต่ละสังคมด้วย

แนวคิดของโซซูร์ได้รับการยอมรับอย่างมากมาย แต่เขาก็ไม่ได้เขียนและตีพิมพ์หนังสือรวบรวมความรู้ภาษาศาสตร์แนวใหม่ของตนเองเลย มีเพียงคำบรรยายในการสอนวิชาภาษาศาสตร์ทั่วไป (General linguistics) เท่านั้นที่ยังคงอยู่

² กล่าวถึงไว้แล้วในหัวข้อ 1.1.1

³ เดอ โซซูร์ เกิดในปี ค.ศ. 1857 ใกล้เคียงกันกับ Emile Durkheim บิดาแห่งสังคมวิทยา และ Sigmund Freud บิดาแห่งจิตวิทยาสสมัยใหม่ วิโรจน์ อรุณมานะกุล (2555) กล่าวว่าเป็นเรื่องบังเอิญมากที่คนทั้งสามได้รับการยอมรับให้เป็นบิดาแห่งศาสตร์ทางด้านสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกัน และทั้งสามคนก็เกิดในเวลาไล่เลี่ยกัน

วีโรจน์ อรุณมานะกุล (2555) กล่าวว่าก่อนหน้านี้โซซูร์จะเสียชีวิต นักภาษาศาสตร์ขณะนั้นยังหลงประเด็นและสับสนกับงานของตนเอง โซซูร์จึงเล็งเห็นความจำเป็นที่จะต้องปฏิรูปศาสตร์นี้ แต่อาจจะเป็นเพราะยังหาคำตอบที่พอใจไม่ได้ เขาจึงไม่คิดที่จะเผยแพร่งานของตนและทำลายสมุดจดที่เขาร่างความคิดเหล่านั้นทิ้ง อย่างไรก็ตามเพื่อนร่วมงานสองคนคือ Charles Bally และ Albert Sechehaye ได้รวบรวมสมุดจดคำบรรยายของเขาที่ลูกศิษย์ได้จดจากการฟังการบรรยาย ทั้งสามครั้งมารวมและตีพิมพ์เป็นหนังสือในปี ค.ศ. 1916 มีชื่อว่า *Cours de linguistique générale* ต่อมาแปลเป็นอังกฤษ *Course in General Linguistics*

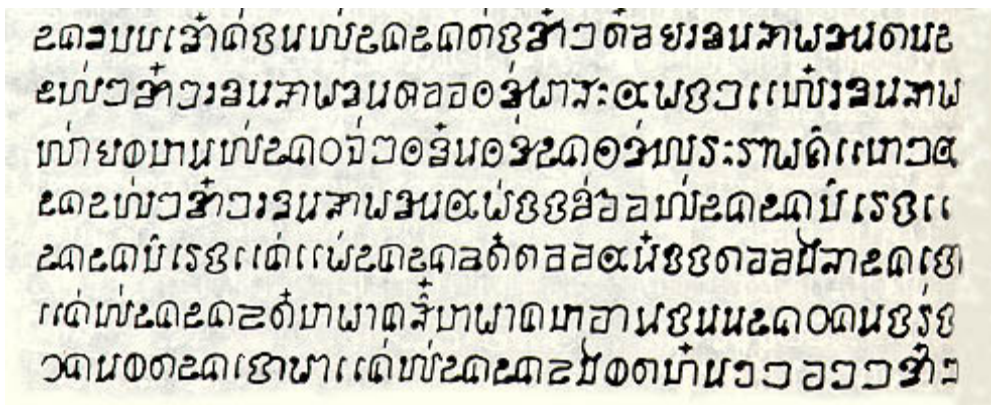
หนังสือ *Course in General Linguistics* มีเนื้อหาที่สร้างจุดเปลี่ยนให้วงการภาษาศาสตร์ อยู่ 5 เรื่อง เรื่องแรกคือความต่างระหว่างภาษากับถ้อยคำ (langue and parole) เรื่องต่อมาคือความสัมพันธ์ระหว่างตัวชี้ความหมาย (signifiant) และความหมายที่บ่งชี้ (signifie) เรื่องที่สามคือความเป็นนิรนัย (arbitrariness)⁴ ที่กล่าวว่าเราไม่สามารถให้เหตุผลให้กับคำในภาษาได้ว่าทำไมจึงเรียกสิ่งนี้ว่าเช่นนี้ เรื่องที่สี่คือ ความสัมพันธ์แนวเรียงกับความสัมพันธ์เชิงระบบ (syntagmatic and paradigmatic relations) และเรื่องสุดท้ายคือการศึกษารายละเอียดเฉพาะสมัยและการศึกษาภาษาข้ามสมัย (synchronic and diachronic axes) แนวคิดของเขาทำให้การศึกษารายละเอียดตามแนวไวยากรณ์โครงสร้างหันมาเน้นศึกษารายละเอียดและการไม่กำหนดกฎเกณฑ์ให้ภาษาว่าถูกหรือผิด ดีงามหรือด้อยต่ำ แต่เป็นการศึกษารายละเอียดที่เป็นจริง (descriptive)

1.1.3 การศึกษาภาษาของไทย

หากจะกล่าวถึงจุดเริ่มต้นของการศึกษาภาษาในประเทศไทย นักภาษาไทยส่วนใหญ่จะต้องเริ่มต้นโดยกล่าวถึงศิลาจารึกหลักที่ 1 ด้วยมองว่าเป็นหลักฐานชิ้นแรกๆ ที่แสดงการมีอยู่ของตัวหนังสือและอักษรวิเชียรไทย

ราตรี ธีรานุวัตร (2541) กล่าวว่าก่อนหน้านี้จะมีอักษรไทย เมืองสุโขทัยอยู่ได้อ่านของขอม พ่อขุนรามคำแหงได้ทรงประดิษฐ์อักษรไทยหรือลายสือไทยขึ้นด้วยพระประสงค์ที่จะไม่ให้คนไทยตกอยู่ใต้อิทธิพลของวัฒนธรรมขอม ศิลาจารึกจึงเกิดขึ้นใน พ.ศ. 1826 และจัดให้เป็นตำราภาษาไทยเล่มแรกในเวลาต่อมา

⁴ ตัวอย่างเช่น คำว่า เนื้อไก่ ในภาษาต่างๆ ก็ออกเสียง แตกต่างกันไป เช่น ในภาษาญี่ปุ่นใช้คำ 鶏肉 ออกเสียงว่า /Keiniku/ ภาษาเกาหลีใช้คำ 닭고기 ออกเสียงว่า /dalŋ-gogi/ ภาษาฮินดีใช้คำ चिकन ออกเสียงว่า /Cikan/ อย่างไรก็ตามก็มีข้อสังเกต คือ คำเลียนเสียงธรรมชาติ (onomatopoeia) อาจดูเหมือนหาเหตุผลได้ แต่เสียงร้องของไก่นั้นคนแต่ละชาติจะได้ยินว่าออกเสียงไม่เหมือนกันและถ่ายทอดออกมาเป็นคำที่ไม่เหมือนกันก็ได้ เช่น cocorico (ฝรั่งเศส) Kikeriki (เยอรมัน) Cock-a-doodle-doo (อังกฤษ) เอ็กอีเอ็กเอ็ก (ไทย)

ลายสือไทย

(ภาพจาก สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม, 2556)

อย่างไรก็ดี เป็นที่ทราบกันดีว่าแนวคิดเรื่องศิลาจารึกได้ถูกโต้แย้งและมองออกเป็นหลายแนวทาง ในประเด็นนี้ นิยะดา เหล่าสุนทร (2552, น.23) ได้กล่าวไว้ถึงแนวทางที่น่าสนใจคือ ลายสือไทยที่พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงประดิษฐ์ขึ้น เป็นลายสือที่ดัดแปลงมาจากตัวอักษรที่มีมาแต่เดิม โดยศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส ตั้งข้อสังเกตจากคำว่า “นี้” ที่ปรากฏอยู่ในศิลาจารึกว่าเมื่อมีคำขยาย “นี้” ย่อมหมายความว่ามีความหมายหลายหน่วย ส่วนความเห็นที่แตกออกมาเป็นแนวทางที่สอง คือ ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร ไม่เห็นด้วยกับคำอธิบายนี้ และมองว่า “นี้” ไม่จำเป็นต้องเป็นคำขยายของสิ่งที่มีหลายหน่วย และยืนยันว่า ก่อนหน้าที่จะมีตัวหนังสือในศิลาจารึก ไม่เคยมีตัวอักษรไทยชนิดใดอยู่ก่อนเลย (ประเสริฐ ณ นคร อ้างถึงใน นิยะดา เหล่าสุนทร, 2552, น.23)

นอกจากจารึกหลักที่หนึ่งแล้ว สมัยสุโขทัยยังมีจารึกปรากฏอยู่อีกมากมาย นิยะดา เหล่าสุนทร (2552, น.25-30) กล่าวว่าจากหลักฐานดังกล่าวสามารถประมวลพยัญชนะในสมัยสุโขทัยได้ดังนี้

พยัญชนะในสมัยสุโขทัยมี 43 ตัว แบ่งเป็น พยัญชนะกลาง 21 ตัว พยัญชนะเดิม 13 ตัว และพยัญชนะเดิม 9 ตัว มีลักษณะตรงกับรูปพยัญชนะในปัจจุบันดังนี้⁵

⁵ อุบัติศิลปสาร (2548) กล่าวว่าพยัญชนะกลาง คือพยัญชนะที่ใช้ทั่วไปทั้งไทย บาลี และสันสกฤต พยัญชนะเดิมคือ พยัญชนะที่ติดมาจากแบบเดิมในภาษาบาลีกับสันสกฤต ในภาษาไทยมีใช้ไม่มาก ส่วนพยัญชนะเดิม คือ พยัญชนะที่ไทยคิดเพิ่มเติมขึ้น

เดิม	กลาง	เดิม
ฅ	ก ข ค ง	ช ค
ฌ ญ	จ ฉ ช	ซ
ฎ ฏ ฐ ฑ ฒ ณ ธ	ต ถ ท น	ด ฎ
ภ	ป ผ พ ม	บ ผ ฟ
ศ ษ ฬ	ย ร ล ว ส ห	อ

ข้อสังเกต: พยัญชนะ ฮ มาพบในสมัยหลัง (นิยะดา เหล่าสุนทร, 2552, น.25)

นอกจากนี้ในภาษาสมัยสุโขทัยมีรูปวรรณยุกต์เพียง 2 รูป คือ รูป ['] และ [*] อีกทั้งเรื่องรูปประโยคยังมีลักษณะที่น่าสนใจ คือ มักเป็นประโยคเดี่ยวขนาดสั้น และปรากฏว่ากรรมของประโยคหน้า มาเป็นประธานของประโยคหลัง การใช้ภาษาร้อยแก้วในสมัยดังกล่าวมีจังหวะและสัมผัส

ต่อมาสมัยอยุธยา ความเจริญก้าวหน้าเกิดขึ้นในหลายๆ ด้านทั้งทางเศรษฐกิจ ความมั่นคง และพระศาสนา ทางด้านอักษรศาสตร์ก็เช่นเดียวกัน มีวรรณกรรมเอกของชาติหลายเล่มเกิดขึ้นในสมัยนี้

ในยุคของราชอาณาจักรอยุธยาการรู้หนังสือยังเป็นเรื่องของกุลบุตรที่พ่อแม่ส่งไปเรียนหนังสือที่วัดโดยการบวชเป็นเณร ดังที่พบหลักฐานในจดหมายเหตุลาลูแบร์ อัครราชทูตฝรั่งเศสประจำประเทศไทยในสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 กล่าวไว้เช่นนั้น (นิยะดา เหล่าสุนทร, 2552, น.34)

สมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2119-2231) พวกมิชชันนารีชาวฝรั่งเศสเข้ามาเผยแผ่ศาสนา ทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระโหราธิบดีแต่ง “จินตามณี” ขึ้น เพื่อเป็นตำราแบบเรียนภาษาไทย นำเสียดายที่ต้นฉบับเหลือเพียงบางส่วนเท่านั้นที่คัดลอกสืบต่อกันมา ส่วนฉบับจริงเป็นอย่างไรนั้น คาดว่าจะมีถึง 5 เล่มสมุดไทย ดังปรากฏหลักฐานกล่าวไว้ในกลบทศิริวิบูลกิตต์ (นิยะดา เหล่าสุนทร, 2552, น.36)

จินตามณี มีความหมายตามศัพท์ว่าแก้วสารพัดนึก แต่งเป็นร้อยแก้ว บางตอนเป็นคำประพันธ์ต่างๆ มีเนื้อหาว่าด้วยเรื่องการใช้รูปอักษรต่างๆ ในภาษาไทย สระ พยัญชนะ วรรณยุกต์ การสะกดการันต์และการผันวรรณยุกต์ รวมไปถึงการแต่งคำประพันธ์และกลบท โดยไม่ได้กล่าวถึงระบบวากยสัมพันธ์ไทย